

Bir Okul Öncesi Eğitim Kurumuna Devam Eden Çocukların Kardeş Çizimlerinin İncelenmesi

The Study of Sibling Drawings of Children Attending a Preschool Education

Filiz BENGİSU¹

Mine AKKAYNAK²

doi: 10.38089/iperj.2021.44

Geliş Tarihi: 17.01.2021

Kabul Tarihi: 15.02.2021

Yayınlanma Tarihi: 31.03.2021

Özet: Bu araştırmanın amacı, okul öncesi eğitime devam eden 54-72 ay aralığındaki çocukların, kardeş algılarını resimler aracılığı ile incelemek ve elde edilen bulguları ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda, çocukların kardeş kavramına ilişkin çizimlerini incelemek amacıyla gerçekleştirilen çalışmada nicel ve nitel araştırma yaklaşımlarının bir arada kullanıldığı karma yöntem, araştırmanın modeli olarak belirlenmiştir. Alanyazında, kardeş ilişkilerini, kardeşi olan ve olmayan çocukların farklılıklarını resimler yolu ile inceleyen bir çalışmanın olmaması araştırmayı önemli kılmaktadır. Araştırmanın çalışma grubunu, 2019-2020 eğitim-öğretim yılında İstanbul İli Beylikdüzü İlçesinde faaliyet gösteren MEB'e bağlı bağımsız bir özel öğretim kurumundaki 81 çocuk oluşturmuştur. Veri toplama aracı olarak, "Kişisel Bilgi Formu", iki adet "Değerlendirme Formu" ve "Sonuç Formu" kullanılmıştır. Çalışma grubunun resim çizimleri, "bana bir kardeş resmi çiz" yönergesi ile başlamıştır. Çocukların çizdikleri figürlerin neler olduğu ve hangi sıra ile çizildikleri kaydedilmiştir. Çizimler esnasında çocukların davranışları gözlemlenmiş, çocuklara sorular yöneltilmiş ve bu sorulara verdikleri cevaplar yazılı olarak kaydedilmiştir. Resmin incelenmesinde her figür tek tek incelenmiştir. Çalışma yapılacak ortamın önceden belirlendiği, gizli kamera düzeneğinin yerleştirildiği ve odaklanmayı zorlaştıracak tüm görsellerin ortamdaki kaldırıldığı özel tefrişatlı derslikte, her çocuk resim çizme eylemini istediği sürede tamamlamıştır. Araştırmacı tarafından çocuklarla yüz yüze etkileşim kurularak tüm veriler bizzat kaynağından temin edilmiştir. Çalışmanın sonunda, çocukların yaptığı resimler ve sorulara verdikleri cevaplar arasında tutarlılık olduğu saptanmıştır. Tüm çocukların, kardeşi olsun veya olmasın, kardeş çizdikleri; kardeşi olmayan çocukların da kardeş çizimlerinde kuzen veya arkadaşlarını çizdikleri gözlemlenmiştir. Çizimlerinde kullandıkları kişi ve kompozisyonlarda genelde pozitif yansıtımda buldukları tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Resim analizi, çocuk resmi, kardeş algısı, okul öncesi, eğitim.

Abstract: The main aim of this study is to examine the siblings' perceptions of children in the range of 54-72 months who are attending pre-school education through drawings and to reveal the findings obtained. With this purpose, the mixed method, in which quantitative and qualitative research approaches were used together, was determined as the model of children regarding the concept of sibling. The absence of a study in the literature that examined sibling relationships, differences of children with and without siblings through drawings makes the study important. The study group consisted of 81 children in an independent private education institution affiliated to the Ministry of National Education in Beylikdüzü, İstanbul in the 2019-2020 academic year. As data collection tools, "Personal Information Form", two pieces of "Evaluation Form" and "Result Form" were used. The drawings started with the instruction "Draw me a picture of a sibling". The figures drawn by the children and the order in which they were drawn were recorded. The behaviors of the children were observed during the drawings, questions were asked to the children and their answers to these questions were recorded in writing. In the examination of the drawing, each figure was examined one by one. In the specially furnished classroom, where the working environment was determined in advance, the hidden camera mechanism was placed and all the visuals that would make focusing difficult were removed from the environment, each child completed the act of drawing in the s/he wanted. All data were obtained from the source in person by interacting with the children face-to-face by the researcher. At the end of the study, it was determined that there was a consistency between the drawings that children made and the answers they gave to the questions. It has been observed that all children whether they have siblings or not, drew siblings; children without siblings also drew cousins or friends in their drawings. It has been determined that they generally reflected positively in the people and compositions they used in their drawings.

Key Words: Drawing analysis, sibling drawing, sibling perception, pre-school, education

¹ İstanbul Aydın Üniversitesi, Türkiye, filizbengisu@stu.aydin.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-5095-2048>

² Dr. Öğr. Üyesi İstanbul Aydın Üniversitesi, Türkiye, mineakkaynak@aydin.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-5799-9164>

Giriş

Eğitim, bireyin davranışlarında çevre ve bilgi etkileşimi sonucu, planlı ve programlı şekilde, istenen hedeflere ulaşma yönünde değişiklik meydana getirme sürecidir. Eğitim, yaşam boyu sürer. Anne karnında başlayıp bir bebeğin dünyaya gelmesi ile ömür boyu devam eden bir süreçtir (Küçükahmet, 2011). Eğitim, bireyin davranışlarında çevre ve bilgi etkileşimi sonucu, planlı ve programlı şekilde, istenen hedeflere ulaşma yönünde değişiklik meydana getirme sürecidir (Tezcan, 2012). Eğitim, yaşam boyu sürer. Anne karnında başlayıp bir bebeğin dünyaya gelmesi ile ömür boyu devam eden bir süreçtir.

Eğitimin ilk ve en önemli basamağı olan okul öncesi eğitim, çocuğun ailesinden sonra karşılaştığı ilk formal eğitim kurumudur (Civek ve Çakmak, 2019). Çocuğun dil, kişisel-sosyal, motor ve zihinsel gelişim alanlarını takip ederek, bu gelişim alanlarını pedagojik açıdan destekleyen; her çocuğun gereksinim duyduğu kazanım ve göstergeleri ona zamanında vererek çocukların yaşam yeterlilik düzeylerini geliştiren, onları ilkokula hazırlayan bir eğitim öğretim sürecidir. Aynı zamanda çocuğun içinde bulunduğu kültürel yapının değerlerini çocuğa aşılayan, çevresine uyum sağlayabilmesi için çocuğa zengin uyarıcı ve hazırlanmış bir öğrenme ortamı sunan, yapılandırılmış eğitim programlarının uygulandığı okul öncesi eğitim kurumlarında süregelen programlı bir eğitim sürecidir (Turaşlı, 2008). Okul öncesi eğitim çocuğun aile çevresindeki koşulları ne kadar iyi ve elverişli olursa olsun, yaşlılarıyla birlikte uygun sosyal bir ortamda ve uzman eğitimcilerin gözetiminde daha olumlu sonuçlar vermektedir (Yavuzer, 2012). Her çocuğun gelişimsel olarak sergilemesi beklenen ve okul öncesi eğitim programında kazanım ve göstergeler olarak anılan becerilerin ve özelliklerin yaşa uygun bir şekilde çocuklara etkinlikler içerisinde sunulması çocukların bu özellikleri daha yoğun bir şekilde deneyimleyerek edinmelerini sağlayacaktır ve bu durum da çocukların yaşam yeterlilik düzeylerini geliştirecektir (Yaka, Yalçın ve Denizli, 2014).

Kişinin içinde bulunduğu ilk sosyal ortam ailesidir ve aile ortamı kişinin çevresine yönelik algılarını şekillendirdiği ilk yerdir (Lyubomirsky, Della ve Matthew, 2010). Aile bireylerinden öğrenilenler, hayatın ilk yıllarında atılan sağlam temeller ve güvenli ilişkiler önemini yaşam boyu sürdürür. Bu bağlamda aile toplumun en küçük birimi olmasıyla birlikte insan hayatında çok önemli bir yere sahiptir. Ebeveynlerin ve aile içindeki diğer bireylerin çocukla olan ilişkisi, çocuğun aile içindeki konumunu ifade eder. Çocuğa yöneltilen tutum ve davranış özellikle çocuğun ilk yaşantıların örülmesinde çok önemlidir (Yavuzer, 2012). Bu ilk yaşantılarının temelin sağlam olabilmesi için aile içi ilişkilere çok dikkat etmek gerekir. Ebeveynlerin çocukla ilişkilerinin yanında birbirleriyle ilişkileri de çocuk üzerinde etkilidir. Bu nedenle aile içi ilişkileri bir bütün olarak ele almak gerekir (Knauth, 2000). Çocukların aileleriyle olan iletişimleri onların tüm gelişim alanları açısından önem taşır (Şansal, 2014). Çocukların aile içinde gördükleri tutum ve ilişkilerden öğrendiklerini davranışa döktükleri görülür. Ebeveynler çocukların birer aynası ve ilk öğreticileridir (Göktaş, 2010). Ebeveyn Tutumu; çoğu zaman ebeveynlerin ve çocuğun birbirleriyle etkilenmesini ifade eden ve bu etkileşimin sonucunda ortaya çıkan davranışların bütünüdür. Ebeveynler, çocuklarını büyütürken birtakım değişkenlerden etkilenecek çeşitli tutumlar geliştirirler. Anne babalardan görülen ve model alınan davranışlar değişkenlerden biridir. Bir başka değişken ise ebeveynlerin anne baba olma konusunda gösterdikleri istek ve kendilerini hazır hissetme durumlarıdır. Bunun için ebeveynlerin içinde buldukları çevresel etmenlerin etkili olduğu söylenebilir (Koç, 2015).

İnsanın anne babası ile kurduğu ilişkinin yanı sıra kardeşleri ile kurduğu ilişki de çok önemlidir. Kardeş ilişkileri doğum ile başlayıp hayatının sonuna kadar devam eden uzun soluklu bir ilişkidir. Kardeşler ile paylaşılan deneyimler, kişinin yaşamını zenginleştirir, kişilik gelişimine katkı sağlar, sosyal gelişim alanını destekler. Kardeş ilişkileri ileriki yaşlarda ki yaşantılarını etkilediğinden çocuk gelişiminde büyük önem taşır (Yukay, Caner, Mutlu, Yılmaz ve Çap, 2015). Kardeş ilişkilerini etkileyen ebeveyn tutumlarının yanı sıra, bu ilişkilerin doğum sırası, yaş farkı, cinsiyet (Goetting, 1986) ve mizaç gibi faktörlerden de etkilendiği görülmektedir (Kılıçaslan, 2001; Girli, 1995).

Doğum sırası konusunda, ilk doğan çocukların kendinden küçük olan çocuklara göre daha çeşitli sorumluluklar aldıkları görülür. Bir çocuğun olumlu model olma, oyun arkadaşı ve sosyalleştirme faktörü olarak üstlendiği roller kardeş ilişkisinin olumlu tarafını oluşturur (Yıldırım, 2005). Bununla birlikte büyük olan çocuk, kişilik ve sosyal gelişimi bakımından kendisinden küçük kardeşlerine

model olur. Kardeşler arası yaş farkı faktöründe, yaş farkı az olan kardeşlerin sosyal ortamlarda daha çok birlikte oldukları, paylaşımlarının ve yakınlıklarının daha fazla olduğu gözlemlenmektedir. Yaş farkı çok olan kardeşler, sevgilerini daha çok gösterebilmektedirler. Yaş farkı çok olduğunda ebeveyn çocuk ilişkileri de her çocuk için farklılık göstermektedir (Atasoy, 2002). Kardeşler, cinsiyetleri açısından değerlendirildiğinde, kız kardeşlerin öğrenme konusunda erkek kardeşlere göre daha aktif oldukları görülmektedir. Çocukların aynı cinsiyetten olan yaşlılarıyla daha iyi anlaştıkları ve birbirleriyle daha fazla vakit geçirme eğiliminde oldukları gözlenmiştir (Cicirelli, 1991). Çocuğun mizacı ise yaşamının ilk yıllarında gelişir ve uğradığı değişimler neticesinde hayatı boyunca devam eder. Çocuğun kendi çevresiyle ve başka insanlarla kurduğu ilişkilerde sergilediği davranış biçimleri onun genel olarak mizacını oluşturur. Mizaç kalıtsal bir yapıya dayanır (Santrock, 2011).

Çocukların kardeş ilişkileri mizaç, yaş, cinsiyet ve doğum sırası gibi faktörlerden etkilenmektedir. Fakat çocukların kardeşleri ile kuracakları ilişkileri anlamlandırabilmek için zaman zaman çizimlerine başvurulabilir. Çocukların çizimleri onlar hakkında birçok şeyi anlamamızı sağlar. Bunlardan bazıları; duygu durumları, yaşadıkları çevre, yaşamlarındaki önemli kişiler ve hangi kişisel özelliklere sahip olduklarıdır. Ayrıca çizmesini istediğimiz konu hakkındaki düşüncelerini onun için neler ifade ettiğini öğrenebilmemizin de bir yoludur. Çocuğun dünyasında neler olup bittiğini, çizdiği resimler ile anlamlandırabiliriz. Bu nedenle çocukların çizdikleri resimlerle içsel duyguları, düşünceleri, gelişim süreçleri ve gelişimsel özellikleri hakkında daha ayrıntılı bilgi ve detaylar elde edilebilir (Wesson ve Somonu, 2001). Çocukların hayal gücünün dışa yansımaları sağlayan en önemli araçlardan biri resimdir. Resim, çocukların yaşadıkları hisleri filtresiz bir şekilde ifade edebilmelerine imkân sağlar. Çocuklar kendi iç dünyalarını keşfetmek ve zihinlerindeki gerçekleri sembolik yapılara dönüştürmek için resim yaparlar (Fazlıoğlu, 2012).

Çocuk resimlerine sanatsal olarak bakıldığında, erken yaşlarda anlamsız olan çizgilerin zamanla yerini anlamlı çizimlere bıraktığı görülür. Örneğin 2 ile 4 yaş aralığındaki çocukların ‘Karalama’ diye adlandırılan döneme ait çizimleri yoğunlukta, bunu sırasıyla ‘Şema Öncesi’ (4–7 yaş), ‘Şematik’ (7–9 yaş), ‘Gerçekçilik’ (9–12 yaş) ve ‘Görünürde Doğalcılık’ (12–14 yaş) adı verilen gelişim dönemleri izler (Yavuzer, 2011). Çocuklar büyüdükçe, daha detaylı, orantılı ve gerçekçi çizimler yapmakta ve her bir gelişim aşamasını farklı yaş aralıklarında yaşamaktadırlar.

Yöntem

Okul öncesi eğitim kurumuna devam eden çocukların kardeş kavramına ilişkin çizimlerini incelemek amacıyla gerçekleştirilen çalışmada nicel ve nitel araştırma yaklaşımlarının bir arada kullanıldığı karma yöntem araştırmanın modeli olarak belirlenmiştir. Araştırmacının verileri toplayıp analiz ettiği bir tek çalışmada nicel ve nitel veriler birlikte kullanılarak bulgular derinlemesine çözümlenilmekte ve derinlemesine sonuçlar elde edilmektedir (Creswell, 2017).

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, 2019-2020 eğitim-öğretim yılında İstanbul İli Beylikdüzü İlçesinde faaliyet gösteren bağımsız bir özel öğretim kurumunda eğitime devam eden 54-72 aylık 81 çocuk oluşturmuştur. Çalışmaya dâhil edilmiş olan çocukların demografik özelliklerine ilişkin bilgiler Tablo 1’de yer verilmiştir.

Tablo 1. Çalışma grubundaki çocukların demografik özellikleri

Değişken	Grup	Sayı (n)	Yüzdeler (%)
Cinsiyet	Kız	38	46.9
	Erkek	43	53.1
Kardeşinin olma durumu	Var	42	51.9
	Yok	39	48.1
Aile gelir düzeyi	Orta	57	70.4
	Yüksek	24	29.6
Anne öğrenim durumu	İlkokul	4	4.9
	Ortaokul	1	1.2
	Lise	6	7.4
	Üniversite	70	86.5

Tablo 1. Çalışma grubundaki çocukların demografik özellikleri (Devamı)

Baba öğrenim durumu	İlkokul	3	3.7
	Ortaokul	-	-
	Lise	9	11.1
	Üniversite	69	85.2
Anne çalışma durumu	Çalışıyor	50	61.7
	Çalışmıyor	31	38.3
Baba çalışma durumu	Çalışıyor	77	95.1
	Çalışmıyor	4	4.9

Araştırmanın çalışma grubunu 38'i kız, 43'ü erkek olmak üzere toplam 81 çocuk oluşturmaktadır. Araştırmaya dâhil edilen 81 çocuğun 42'sinin kardeşi olup 39'unun kardeşi bulunmamaktadır. Çocukların ailelerinin 57'si orta düzey gelir seviyesine sahipken, 24'ü yüksek gelir seviyesine sahiptir. Çocukların annelerinin 4'ü ilkokul, 1'i ortaokul, 6'sı lise ve 70'i üniversite mezunu iken; babalarının 3'ü ilkokul, 9'u lise ve 69'u üniversite mezunudur. Araştırmada yer alan çocukların annelerinin 50'sinin çalıştığı, 31'inin çalışmadığı; babalarının ise 77'sinin çalıştığı, 4'ünün çalışmadığı belirlenmiştir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmanın çalışma grubunda yer alan çocukların kişisel özelliklerini belirlemek amacıyla "Kişisel Bilgi Formu" kullanılmıştır. Çocukların kardeş kavramı resmine ilişkin çizimlerini belirlemek amacıyla "Kardeş Resmi Soru Formu" hazırlanmıştır. Çocuk resimleri ve çocukların resim çizimleri esnasında kaydedilen videolar bir diğer veri toplama araçları olarak kullanılmıştır.

Kişisel Bilgi Formu: Araştırmacı tarafından hazırlanmış olan formda çalışma grubunda yer alan çocukların yaş, cinsiyet, kardeşin olma durumu, anne ve baba öğrenim durumu, anne ve baba çalışma durumunu belirlemek amacıyla hazırlanan sorular yer almaktadır.

Kardeş Resmi Soru Formu: Araştırmanın çalışma grubunda yer alan çocukların kardeş kavramına ilişkin çizdikleri resimleri incelemek üzere hazırlanmış, resim öncesinde ve resim çizimi sırasında çalışma grubuna uygulanmak üzere geliştirilen iki adet "Değerlendirme Formu" ile resim sonrasında yaptırılmak üzere araştırmacı tarafından geliştirilen "Sonuç Formu" kullanılmıştır. Belirtilen form ile çalışma grubunda yer alan çocukların kardeş resimleri çizimleri sağlanmış ve resimler değerlendirilmek üzere veriler toplanmıştır. Çocukların kardeş kavramına yönelik algılarını belirlemek amacıyla hazırlanan "Kardeş Resmi Soru Formu", Sözer (2018) tarafından hazırlanmıştır.

Video Görüntüleri: Çocukların çizdiği resimlerin ve çizim esnasındaki davranışlarının detaylı incelenebilmesi için çizim ile ilgili tüm süreçler video yoluyla kaydedilmiştir. Çocukların çizdiği resimlerde ki figürler tek tek incelenmiş, video görüntüleri izlenmiş ve bulgular sınıflandırılmak suretiyle kayıt altına alınmıştır.

Veri Toplama Süreci

Araştırmanın önemi, amacı, kapsamı ve ne kadar sürede yapılacağı konusunda, örneklem grubuna ve ilgililere yönelik gerekli izahlarda bulunulmuş ve bu konudaki yasal ön hazırlıklar tamamlanmıştır.

Okul idaresi tarafından araştırmanın yapılabilmesi için özel bir resim sınıfı tahsis edilmiş ve araştırmacının çalışma boyunca kullanımına izin verilmiştir. Bu sınıfa gizli kamera düzeneği yerleştirilmiş, çocukların resim yapacağı yerler belirlenmiş, odaklanmayı zorlaştıracak araç ve gereçler ortamdaki kaldırılmış, dikkatlerini bozacak seslerin sınıftan duyulması engellenmiş ve araştırma boyunca uygulanacak tüm hazırlıklar önceden planlanmıştır. Okul idaresine verilen bilgilerin ardından, araştırmaya katılmaya gönüllü olan sınıflar belirlenmiş ve bu sınıflar için gerekli izinler alınmıştır.

Araştırmacı, çocuklarla bire bir tanışmış, yemek saatlerinde onlarla birlikte vakit geçirmiştir. Uygulama yapılacak tüm sınıflara girerek çocuklarla sohbet etmiş ve oryantasyon öncesi hazırlık yapmıştır. İlk gün herhangi bir çalışma yapılmamış, sadece çocukların duruma ve araştırmacıya alışmalarını kolaylaştırmak amaçlanmıştır. Sonrasında her çocuk ile tek tek temasa geçilerek, araştırmacıya tahsis edilen ve tefrişatı önceden tamamlanan özel sınıfta, çocukların resim çizimleri

sağlanmıştır. Çocuklar resimlerini çizmek üzere onlara özel hazırlanan masaya oturduklarında, resim çizebilmeleri için gereken araç gereçler önceden tedarik edilmiş ve çocukların özgürce kullanabilmeleri için hazır bulundurulmuştur. Ana ve ara renklerden oluşan, uçları yeterli kıvamda açılmış yirmi adet ahşap boya kalemi, yatay ve dikey şekilde konumlandırılan A4 ebadında beyaz resim kâğıtları, silgi, kalemıraş, peçete... vb. araçlar çalışma masasında hazır edilmiş ve çocukların seçimlerinde bağımsız ve özgür olmaları sağlanmıştır.

Çocuklar resim çizmeye başlamadan önce verilen yönergeler, resim çizmeleri esnasında kullanılan sorular ve resim sonrasında sorulacakların tamamı gizli bir kamera eşliğinde, çocukların yüzleri görünmeyecek biçimde, sesleri ve çizim görüntülerini aynı anda kaydetmek suretiyle, kayda alınmıştır. Alınan her kayıt sağlıklı ve net çözümlerinin yapılabilmesi için yedeklenmiş ve bilgisayara günlük olarak kaydedilmiştir.

Çocuklar resimlerini çizerken herhangi bir süre kısıtlaması yapılmamış, her çocuk resim çizme eylemini istediği sürede tamamlayabilmiştir. Bu bakımdan çalışma grubunun tamamına ulaşmak vakit almıştır. Tüm çocukların bu araştırmayı tamamlayabilmeleri ve hedeflenen verilerin sağlıklı bir biçimde toplanabilmesi bir aydan fazla sürmüştür.

Verilerin Analizi

Araştırmada çocuklardan elde edilen nicel veriler çeşitli istatistikler kullanılarak, nitel veriler ise betimsel analiz yapılarak bulgu haline dönüştürülmüştür. Nitel verilerin analizinde betimsel ve içerik analizi gerçekleştirilerek nicel veriler elde edilmiştir. Betimsel analiz, verilerin olduğu gibi gösterildiği, betimlendiği, resmedildiği ve anlatıldığı bir süreçtir. İçerik analizinin ise, birbirleriyle benzerlik gösteren bulguları çeşitli temalar ve terimler çerçevesinde birleştirmek ve bu bulguları kişilerin anlayabileceği bir şekilde düzenleyerek yorum yaparak daha derinlemesine incelemeyi sağlar (Yıldırım ve Şimşek, 2016).

Araştırmaya katılan 81 çocuktan veriler araştırmacı tarafından yapılan uygulamalar ile nitel olarak toplanmıştır. Yapılan görüşmelerde veri kaybını engellemek için kamera kaydı gerçekleştirilmiştir. Araştırmacı tarafından yapılan öğrenci gözlemlerini içeren kayıtlar, kardeş resmi soruları ve öğrencilerin demografik bilgileri excell programında bir araya getirilmiştir. Verilerin analiz süreci gerçekleştirildikten sonra nitel veriler ikinci bir kodlayıcı tarafından kodlanmış ve kodlayıcılar arası uyum değeri %86.4 olarak bulunmuştur. Nitel verilerden elde edilen kodlamaların geçerliğini sağlamak için çocukların çizdikleri kardeş resimlerinden doğrudan alıntılar verilmiştir. Çalışmaya katılan çocukların gerçek isimleri gizlenmiş ve “Ç1, Ç2, Ç3, ...” şeklinde kodlamalar verilmiştir.

Bulgular

Araştırmada çocukların çizdikleri her figür tek tek incelenmek suretiyle 81 adet resim değerlendirilmiş ve bulgular tablolar halinde verilmiştir.

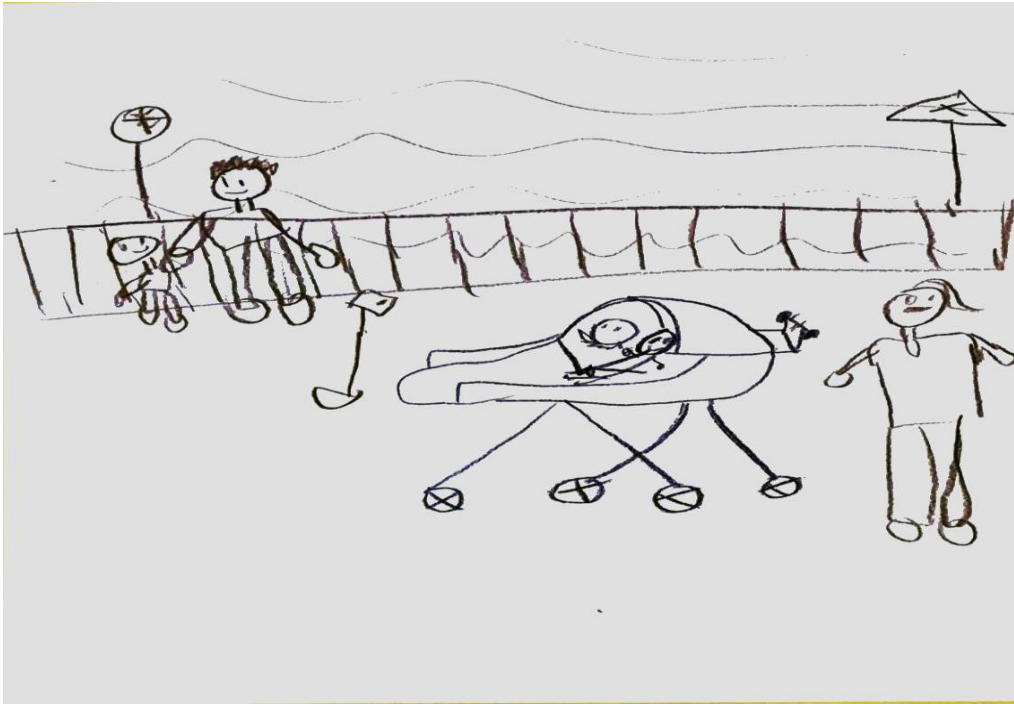
Çizimlerden önce çocuklara sorulan “Sence kardeş ne demektir? Bana kardeşi tanımlar mısın?” sorularına verilen cevaplar kategorilendirilmiş ve elde edilen bulgular Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Çocukların kardeş kavramına ilişkin görüşleri

Oluşturulan Kavram	Frekans (f)	Oluşturulan Kavram	Frekans (f)
Bebek	25	Yardımlaşma	2
Arkadaş	10	Dostluk	2
Oyun oynamak	6	Sarılmak	2
Sevgi	5	Abla	2
Abi	4	İyilik	1
Güzel	3	Mutluluk	1
Kuzen	3	Paylaşmak	1
Yaramazlık	2	Çocuk	1
Aile	2	Kanka	1
Küçüklük	2	Bilmiyorum	6

Tablo 2’de, araştırmaya katılan çocukların kardeş resmini çizmeden önceki resim hakkında oluşturdukları kavramlara ilişkin görüşleri incelendiğinde, en çok “bebek (f=25)” kavramını ortaya koymuşlardır. Çalışmaya katılan çocuklar, kardeş ile ilgili en yüksek sayıda sırasıyla “arkadaş (f=10)”, “oyun oynamak (f=6)”, “sevgi (f=5)”, “abi (f=4)”, “güzel (f=3)” ve “kuzen (f=3)” kavramlarını belirtmişlerdir. Ayrıca çocuklar, yaramazlık, aile, küçüklük, yardımlaşma, dostluk, sarılmak ve abla kavramlarını ortaya koymuşlardır (f=2). Çocuklar tarafından kardeş kavramına ilişkin iyilik, mutluluk, paylaşmak, ‘çocuk’ ve ‘kanka’ kavramları oluşturulmuştur (f=1). Araştırmaya katılan çocuklardan 6’sı kardeş kavramını bilmiyorum şeklinde ifade etmişlerdir.

Ç11, çizime başlamadan önce “kardeş ne demektir?” sorusuna “kardeş bebek demektir” diye cevap vermiştir. Bebek arabasının içine bebek çizerek kardeşi göstermek istemiştir. Çocuğun genel olarak ailesi ile ilişkilerinin iyi olduğu anlaşılabilir. Ancak babası ile kendisini, kardeşinden ve annesinden daha uzakta çizmesi babası ile kurduğu iletişimin annesine göre daha yoğun ve sık olduğu anlamına gelebilir. Ç11’in çizdiği resim, Resim 1’de gösterilmiştir.

Resim 1. Çizimden önce görüşleri sözel olarak alınan çocuğun resmi

Çocukların kardeş resminin çiziminde kullandıkları figürlere ilişkin bulgulara Tablo 3’te yer verilmiştir.

Tablo 3. Çocukların çizimlerinde kullandıkları figürlere ait dağılım

Kullanılan Figürler	Frekans (f)	Kullanılan Figürler	Frekans (f)
İnsan	125	Gökyüzü	4
Güneş	24	Salıncak	3
Çimen	17	Bebek arabası	2
Bulut	14	Kaydırak	2
Çiçek	9	Tabela	2
Çöp adam	7	Top	2
Kalp	6	Pencere	2
Ev	6	Kapı	2
Bebek	4	Gökkuşağı	2

Tablo 3’te, çocukların çizimlerinde, en çok “insan (f=125)” figürünü kullandıkları gözlemlenmiştir. Çocukların çizimlerinde çoktan aza doğru “güneş (f=24)”, “çimen (f=17)”, “bulut (f=14)”, “çiçek (f=9)” ve “çöp adam (f=7)” figürlerini tercih ettikleri belirlenmiştir. Kardeş resminin çiziminde “ev” ve “kalp” figürünü 6’şar çocuk, “bebek” ve “gökyüzü” figürünü 4’er çocuk, “salıncak” figürünü 3’er çocuk ve “bebek arabası”, “kaydırak”, “tabela”, “top”, “pencere”, “kapı”, “gökkuşağı” figürlerini 2’şer çocuk çizmiştir. Çocukların kardeş resimlerinde çizdikleri figürlerin belirlenmesinde, çizimlerde kullanılan sıklık ve anlamlılık gözetilmiştir.

Çocukların kardeş resminin çiziminde kullandıkları figürler incelendiğinde, çocuklar en çok “insan” figürüne yer vermişlerdir. Ç14’ün çizdiği resim, Resim 2’de gösterilmiştir.

Resim 2. “İnsan” figürüne yer verilen örnek resim

Ç14, “Bana bir kardeş çiz” yönergesi ile çizimine başlamıştır. Kardeşi olmamasına rağmen çok sayıda insan figürü çizmiştir. Bu kapsamda Ç14’ün özgüvene sahip ve sosyal bir kişiliği olduğu söylenebilir. Ek olarak resimde saydamlık özelliği vardır. Saydamlık, görülmesi mümkün olmayan objeleri görünüyormuş gibi çizmektir. Evin içerisindeki insanların görünüyormuş gibi olması bu duruma örnektir.

Çocukların çizdikleri kardeş figürünün kimin kardeşi olduğu ve resmini çizdiği kardeşin cinsiyetine ilişkin bulgulara Tablo 4’te yer verilmiştir.

Tablo 4. Kardeş figürünün kimin kardeşi olduğuna ve cinsiyete göre dağılımı

Resmi Çizilen Kardeş	Frekans (f)
Benim kardeşim	62
Arkadaşımın kardeşi	8
Annemin kardeşi	2
Öğretmenimin kardeşi	2
Kuzenimin kardeşi	1
Babamın kardeşi	1
Bilmiyorum	5
Resmi Çizilen Kardeşin Cinsiyeti	Frekans (f)
Kız	43
Erkek	38

Tablo 4’te, araştırmada yer alan çocukların çizdikleri kardeş figürünün kimin kardeşi olduğu incelendiğinde, 62’si kendi kardeşini, 8’i arkadaşının kardeşini, 2’si annesinin kardeşini, 2’si öğretmenin kardeşini, 1’i kuzeninin kardeşini ve 1’i babasının kardeşini belirtmişlerdir. Ancak çocuklardan 5’i, çizdiği kardeş figürünün kimin olduğunu ifade edememiştir. Resmi çizilen kardeş figürünün 43’ü kız, 38’i erkektir.

Çocukların çizdikleri kardeş figürünün kimin kardeşi olduğu incelendiğinde, çocuklar, kendi kardeşleri olduğunu belirtmişlerdir. Ç16’nın çizdiği resim, Resim 3’te gösterilmiştir.

Resim 3. Çocukların, kendi kardeşleri olduğunu belirttikleri örnek resim

Ç16, “Çizdiğin kardeş kimin kardeşi” sorusuna “benim kardeşim” diyerek cevap vermiştir. Ç16’nın on aylık bir kız kardeşi vardır. Çocuğun merdiven çizmesi, onun sorumluluk almaya hazır olduğunun göstergesi olabilir. Tüm aile bireylerini gökkuşağının altında ve gülümseyen bir ifade ile çizmesi ise ailesi ile birlikte mutlu olduğu göstermektedir (Çankırılı, 2018).

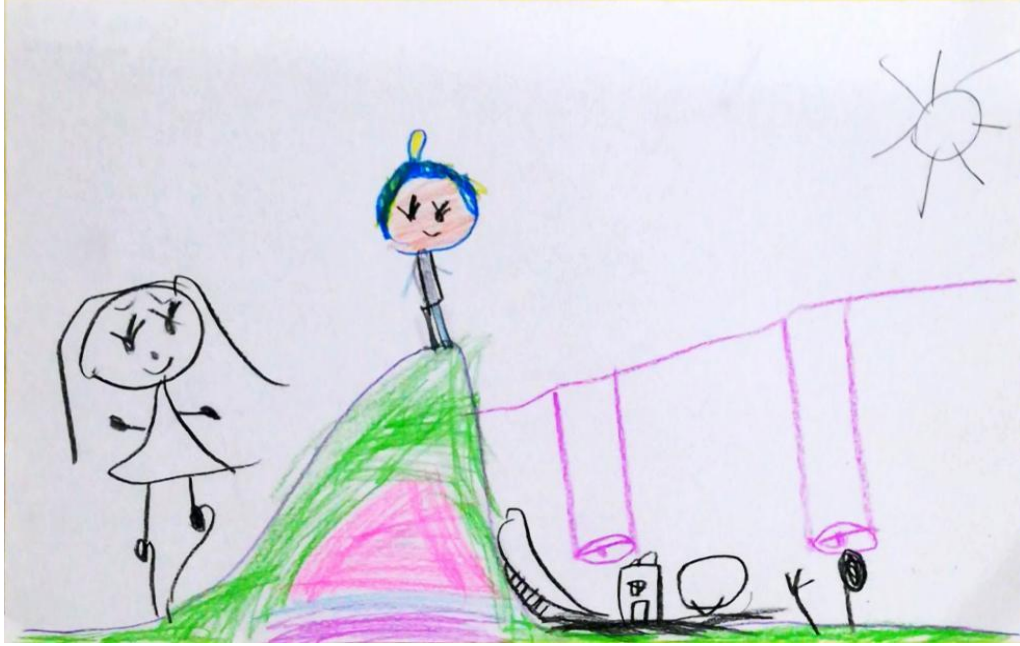
Araştırmada yer alan çocukların çizdikleri kardeş figürünün yaptığı davranışa ilişkin ortaya çıkan bulgulara Tablo 5’te yer verilmiştir.

Tablo 5. Çizilen kardeş figürlerindeki davranış dağılımı

Kardeş Figürünün Yaptığı İş	Frekans (f)
Oyun oynuyor	31
Hareket ediyor	17
Uyuyor	5
Hareketsiz duruyor	3
Resim yapıyor	3
Ağlıyor	2
Gülüyor	2
Yemek yiyor	2
Oturuyor	2
Bir yere bakıyor	1
Ödev yapıyor	1
Sarıyor	1
Video izliyor	1
Balon tutuyor	1
Konuşuyor	1

Tablo 5’te, çocukların çizdikleri kardeş figürlerinin yaptıkları davranışlar incelendiğinde, en çok “oyun oynama (f=31)” davranışını yapmaktadırlar. Çocuklar kardeş figürlerinin, “hareket ediyor (f=17)”, “uyuyor (f=5)”, “hareketsiz duruyor (f=3)”, “resim yapıyor (f=3)” davranışlarını yaptıklarını ifade etmişlerdir. Bunun yanında 2’şer çocuk, “ağlama”, “gülme”, “yemek yeme” ve “oturma”; 1’er çocuk “bir yere bakma”, “ödev yapma”, “sarılma”, “video izleme”, “balon tutma” ve “konuşma davranışları” yapmaktadırlar. 8 çocuk ise anlamlı bir cevap vermemiştir.

Kardeşlerin en çok “oyun oynama” davranışı yaptıkları bulgusuna dayanan Ç64’ün çizdiği resim, Resim 4’te gösterilmiştir.

Resim 4. Kardeşlerin “oyun oynama” davranışlarına dair örnek resim

Ç64, “Çizdiğin kardeş ne yapıyor?” sorusuna “kaydırdaktan kaymak üzere tepeye çıkıyor” şeklinde cevap vermiştir. Resmi detaylı anlattığında “kaydırak”, “salıncak”, “kum”, “kale”, “kova”, “türmik” gibi objelerle kardeşinin oyun oynadığını ifade etmiştir.

Araştırmada yer alan çocukların çizdikleri kardeş figüründeki kardeşlerine ilişkin hissettikleri duygulara ait bulgulara Tablo 6’da yer verilmiştir.

Tablo 6. Çizilen kardeşlere yönelik hissedilen duyguların dağılımı

Hissedilen Duygular	Frekans (f)
Güzellik	20
İyi olmak	15
Bir şey hissetmem	7
Bilmiyorum	6
Sevmek	6
Mutluluk	5
Küskünlük	2
Kızgınlık	1
Rahatlık	1
Paylaşmak	1

Tablo 6’da, çizilen kardeşlere ilişkin duygular incelendiğinde, çocukların en çok “güzellik (f=20)” duygusunu hissettikleri gözlemlenmiştir. Çoktan aza doğru “iyi olmak (f=15)”, “sevmek (f=6)”, “mutluluk (f=5)” ve “küskünlük (f=2)” duyguları çocuklar tarafından hissedilmektedir. Bunun yanında 1’er çocuk “kızgınlık”, “rahatlık” ve “paylaşmak” duygularını ifade etmişlerdir. Çalışmada yer alan 7

çocuk çizdikleri kardeşlerine bir şey hissetmediğini, 6 çocuk ise bilmediğini söylemiştir. 4 çocuk da anlamlı bir şey söylememiştir.

Çocukların çizdikleri kardeş figürlerinde en çok “güzellik” duygusunu hissettiklerine dair Ç6’nın çizdiği resim, Resim 5’te gösterilmiştir.

Resim 5. “Güzellik” duygusunun hissedildiğini gösteren örnek resim

Ç6, “çizdiğin bu kardeş ile ilgili sen ne hissediyorsun?” sorusuna “güzellik” cevabını vermiştir. “Bu hissini resimde nasıl gösterdin?” sorusuna ise “kardeşime kalp göndererek” şeklinde açıklamıştır.

Araştırmadaki çocukların çizdikleri kardeş figüründe yer alan kardeşleri ile yapmayı sevdiikleri faaliyetler Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7. Çocukların kardeşleri ile yapmayı sevdiikleri faaliyetlere ilişkin dağılım

Sevilen Faaliyetler	Frekans (f)
Oyun oynamak	64
Resim yapmak	7
Gezmek	3
Eğlenmek	2
Sarılmak	1
Bir şeyler yemek	1
Bilmiyorum	3

Tablo 7’de, çocukların çizdikleri kardeşleri ile yapmayı sevdiikleri faaliyetler incelenmiş olup, en fazla “oyun oynamayı (f=64)” sevmektedirler. Araştırmaya katılan çocuklar kardeşleri ile sırasıyla yapmak istediklerini, “resim yapma (f=7)”, “gezmek (f=3)”, “eğlenmek (f=2)”, “sarılmak (f=1)” ve “bir şeyler yemek (f=1)” şeklinde ifade etmişlerdir. Kardeşleri ile yapmak istedikleri faaliyete ilişkin 3 çocuk ise “bilmiyorum” yanıtını vermiştir.

Çocukların kardeşleri ile birlikte en çok yapmayı istedikleri faaliyetin “oyun oynamak” olduğuna dair Ç8’in çizdiği resim, Resim 6’da gösterilmiştir.

Resim 6. “Oyun oynamak” faaliyetini gösteren örnek resim

Ç8, “Kardeşinle beraber en çok ne yapmayı seviyorsun?” sorusuna ise “oyun oynamak” cevabını vermiş ve resimle ilgili anlatımında “güneşli bir havada parkta oyun oynamaya gittiklerini” ifade etmiştir.

Tartışma ve Sonuç

Bu çalışmada okul öncesi eğitime devam eden 54-72 ay aralığındaki çocukların, kardeş algıları, çocukların çizdiği resimler aracılığı ile incelenmiş ve elde edilen bulgular detaylarıyla ortaya konulmuştur. Araştırma boyunca çocukların iç dünyalarında var olan fakat dışarıya, bilinç düzeyine taşımakta zorlandıkları duygu, düşünce ve hayallerin resimler aracılığıyla yansıtılması gözetilmiş ve verilen yönergeler bu bağlamda özenle ele alınmıştır.

Araştırmadan elde edilen bulgular sonucunda, 4,5 - 6 yaş aralığındaki çocuklarının ‘kardeş’ ile ilgili resimlerinde daha fazla duyguya yer verdikleri gözlemlenmiştir.

Doğum sırası, yaş farkı, cinsiyet, mizaç ve ebeveyn tutumları gibi faktörlerin kardeş ilişkilerini yoğun bir biçimde etkilediği görülmüştür. Örneğin ilk doğan çocukların kendilerinden küçük olan çocuklara göre daha çok sorumluluk aldıkları ve model olma yönünde daha çok ön plana çıktıkları gözlemlenmiştir. Yaş farkı değişkenine bakıldığında ise, yaş farkı az olan kardeşlerin sosyal yaşamlarında daha çok birlikte oldukları ve daha fazla zaman geçirdikleri söylenebilir. Kız kardeşlerin öğrenme süreçlerinde erkek kardeşlere oranla daha aktif rol aldıkları ve hem cins olan kardeşlerin yaşlılarıyla daha yoğun ve aktif bir sosyal yaşamın parçası oldukları gözlemlenmiştir. Ebeveynlerin sevgi dolu ve olumlu tutumlarının, çocukların kardeş ilişkilerini pozitif yönde desteklediği; aksi durumların ise negatif yönlü bir kişilik gelişimine zemin hazırladığı görülmüştür.

Kendilerini sözel olarak ifade eden, henüz yazı dili gelişmemiş olan çocuklar, çizdikleri resimler ile duygularını, düşüncelerini ve hayallerini ifade edebilmektedirler. Özellikle de bir çocuğun duygusal dünyasına giden yollardan biri çizdikleri resimlerdir. Çocukların çizdikleri resimlerin yorumlanabilir olması oldukça önemli bir husustur. Çünkü çocuk resimleri, çocukların duygu ve düşüncelerini ifade etmelerinde bir araçtır. Çocuklar kendilerini kelimelerden daha kolay resimler aracılığıyla eğlenceli bir şekilde ifade edebilirler (Skybo, Wenger ve Su, 2007). Bu nedenle çocukların çizdikleri resimlerle içsel duyguları, düşünceleri, gelişim süreçleri ve gelişimsel özellikleri hakkında daha ayrıntılı bilgi ve detaylar elde edilebilir (Wesson ve Somonu, 2001).

Çocuklarla resim çizimi sonrasında ne çizdiği hakkında konuşulduğunda yetişkin yönlendirmesine

gerek olmadan özgürce ve doğal bir biçimde çizdikleri resmi ifade ederler (Civek ve Çakmak, 2019). Fakat dil gelişimi tamamlanmamış olan çocuklar için bu durum zorluklar içermektedir. Okul öncesi dönem, çocuğun beyin gelişiminin hızla ilerlediği bir evre olmakla birlikte dil gelişiminin temellerinin atıldığı özel bir dönemdir (Kapucu, 2019). Dil gelişimi tam olarak tamamlanmamış bir çocuk, çizdiği resimler aracılığıyla, kişisel duygu durumunun ipuçlarını verebilmekte ve birçok vakanın aydınlanabilmesi için yetişkinlere önemli veriler sağlayabilmektedir. Çocuk resimlerinin çocuğun gelişimiyle birlikte, çocukluk çağı boyunca farklılıklar göstereceği, değişip dönüşebileceği de öngörüldüğünde, her yaştaki çocuğun resmettiği çizimlerin önemi daha iyi anlaşılacaktır.

Marvin Klepsch ve Laura Logie (1982), resimleri; büyüklük, abartılı çizgiler ve eksik bırakılan çizgiler olarak üç boyutta yorumlamaları, çocuk resimlerinin bizlere sunduğu figürlere anlam kazandırma arayışımıza da ışık tutmuştur. Örneğin çocukların resimlerinde en çok hangi figüre yer verdikleri, en çok hangi davranış kalıplarını resmettikleri, en çok hangi türden duyguları hissettikleri resimlerle açığa çıkmıştır.

Çocukların kardeş resminin çiziminde kullandıkları figürler incelendiğinde çocukların en çok 'insan' figürüne yer verdikleri gözlenmiştir. Üstündağ (2020), 5-6 yaş arası 36 çocuğun insan figürü çizimlerini karşılaştırmıştır. Araştırmaya göre, çocukların kendi doğal yapılarına bırakıldığı zaman çok daha fazla üretken, yaratıcı ve keyifli oldukları resimlerine yansımıştır. Tam tersi belirli bir model verilerek yapılan çalışmaların onların sınırlandırılmalarına neden olduğu belirlenmiştir. Bizim çalışmamızda da çocuklar kendi doğal yapılarına bırakılmış, çizimlerine müdahale edilmemiştir.

Kardeşler arası ilişkiler resimler aracılığıyla incelendiğinde ise, Goel ve Aggarwal (2012)'in, tek çocuk olan 40, kardeşi olan 40 çocukla yaptıkları araştırma önemlidir. Bu çalışmada kardeş ilişkilerinin kavgadan, öğrenmeye ve paylaşmaya kadar birçok aktiviteyi içerdiği gözlenmiştir. Ayrıca bulgular, kardeşler arasındaki yaş farkı azaldıkça pozitif ilişkinin arttığı ve bu ilişkinin olumlu yapısının okul başarısını etkilediği yöndedir. Bizim çalışmamızda çocukların çizdikleri kardeş figürlerinin yaptığı davranışlar incelenmiş ve kardeşlerin en çok 'oyun oynama' davranışı yaptıkları bulgusuna varılmıştır.

Çocukların kardeş algılarının resimler aracılığıyla incelendiği bu çalışmada, sırasıyla 'anne', 'baba' ve 'bebek' en çok tercih edilen ilk dört figürün arasındadır. Metin ve Üstün (2010), 6 yaşındaki 51 çocuğun kinetik aile resimlerini inceleyerek gerçekleştirdikleri çalışmalarında; kardeş ilişkilerini dikkate aldıklarında kardeşler arasındaki yaş farkının fazla olması, üvey kardeş olma durumunun ve birden çok çocuklu bir ailede olmanın kardeş ilişkileri üzerinde olumsuz etkileri olduğunu ortaya koymaktadırlar. Yeni doğan kardeşlerin en son ve en küçük figür olarak çizilmesi, kardeşlere resimlerde yer verilmemesi ya da yer verenlerin kardeşi uzaklara çizmiş olmaları bu olumsuzluklar arasındadır. Bu bakımdan çocuğun resim çizerken oluşturduğu hayal dünyasının içinde çekirdek ailesine ait figürler yoğundur.

Bu çalışmada çocukların yaptığı resimler ele alındığında;

- Çocukların kardeş resminin çiziminde kullandıkları figürler incelendiğinde çocukların en çok 'insan' figürüne yer verdikleri gözlenmiştir. İnsan figürlerinin ve aile üyelerini çokluğu sosyal ilişkilerde gelişmişliği, özgüveni ve insan sevgisini göstermektedir (Çankırılı, 2018).
- Çocukların çizdikleri kardeş figürünün kimin kardeşi olduğu incelendiğinde, 'kendi kardeşleri' olduğunu belirtmişlerdir.
- Çocukların çizdikleri kardeş figürlerinin yaptığı davranışlar incelendiğinde, kardeşlerin en çok 'oyun oynama' davranışı yaptığı bulgusuna varılmıştır.
- Çocukların çizdikleri kardeş figüründeki kardeşlerine ilişkin hissettikleri duygular incelendiğinde, en çok 'güzellik' duygusunun öne çıktığı gözlemlenmiştir.
- Çocukların çizdikleri resimler incelendiğinde, kardeşleri ile birlikte en çok yapmayı istedikleri faaliyetin 'oyun oynamak' olduğu görülmüştür.
- Çocukların çizdikleri kardeş resmini tamamlama süreleri incelendiğinde, ortalamasının 6.20 dakika olduğu belirlenmiştir. Çocukların kardeş resmini çizme süresinin cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelendiğinde ise kız çocuklarının daha uzun sürede kardeş

resimlerini çizdikleri belirlenmiştir. Kardeşi olan çocuklar kardeş resimlerini daha kısa sürede çizmektedirler.

- Araştırmaya katılan kız çocukların, erkek çocuklara göre daha çok figür çizdikleri belirlenmiştir. Kardeşi olan çocuklar kardeş resimlerinde daha çok figür çizmektedirler.
- Çocukların kardeş resminin çiziminde kullandıkları figürler incelendiğinde, kız çocukları ve kardeşi olan çocuklar çizdikleri resmi anlatırken daha çok figür belirtmektedirler.
- Araştırmada yer alan çocukların çizdikleri kardeş figürünün kimin kardeşi olduğu incelendiğinde, 62'si kendi kardeşi olduğunu belirtmiştir.
- Çocukların kardeş algılarının resimler aracılığıyla incelendiği bu çalışmada, sırasıyla 'güneş', 'anne', 'baba' ve 'bebek' en çok tercih edilen ilk dört figür arasındadır. Bu bakımdan çocuğun resim çizerken oluşturduğu hayal dünyasının içinde çekirdek ailesine ait figürler yoğundur.

Öneriler

Okul öncesi eğitime devam eden 54-72 ay aralığındaki çocukların, kardeş algılarının resimler aracılığı ile incelendiği ve elde edilen bulguların ortaya konulduğu bu çalışma ışığında;

- Yurtiçinde ve yurtdışında özellikle de son on yıl içinde yapılan araştırmalar ve yayımlanmış yayınlar göstermektedir ki, 'kardeş ilişkileri' ve 'çocuk resimleri'ne yönelik araştırmalar sınırlıdır. 'Kardeş ilişkileri'ni ele alan çalışmalar ağırlıklı olarak orta ve genç çocukluk dönemlerini inceleyen araştırmalar olup 'çocuk resimleri'ni ele alan çalışmaların ise 'kardeş' figürünü ve 'kardeşler arası ilişkileri' irdeleyen çalışmalar olmadığı gözlemlenmiştir. Konuyla ilgili yurtiçinde ve yurtdışında yapılan araştırmalar incelendiğinde henüz boylamsal çalışmalara da rastlanmamıştır. Okul öncesi eğitime devam eden çocukların kardeş algılarının resimler aracılığıyla incelendiği ve çeşitli değişkenlerin ortaya çıkarılmasına yönelik boylamsal araştırmalar yapılabilir.
- Çocukların okul ortamı dışında yaptıkları çizimlerin yorumlanması ve geri bildirimlerinin alınması amacıyla, okul öncesi eğitime devam eden çocukların ebeveynlerinin konuyla ilgili farkındalık düzeylerinin artırılması adına anne-baba eğitimleri düzenlenebilir. Milli Eğitim Bakanlığı, ilgili birimleri aracılığıyla, 'ebeveyn gözüyle çocuk resimleri' konulu bilgilendirme/yetiştirme stratejisi belirleyebilir ve bunun yaygınlaşması için farkındalık çalışmaları yapılabilir. Çocukların doğal ortamlarında resmettikleri şeylerin, yapılandırılmış ortamlarda resmettiklerine göre daha anlamlı, samimi ve doğru sonuçlar verdiği varsayıldığı için bu yönde atılacak adımların önemli ve acil olduğu düşünülmektedir.
- Yükseköğretimdeki Çocuk Gelişimi ve Eğitimi, Okul Öncesi Öğretmenliği gibi lisans programlarında ve Çocuk Gelişimi önlisans programında 'Çocuk Resimlerini Yorumlama' üzerine ders, atölye çalışmaları ya da ders içerikleri oluşturulabilir.
- Ülkemizde tüm okul öncesi eğitim kurumlarında, okul öncesi öğretmenlerine yönelik, 'Çocuk Resimlerini Yorumlama' üzerine periyodik atölye çalışmaları, işlevsel eğitim etkinlikleri ve hizmet içi çeşitli seminerler düzenlenebilir. Milli Eğitim Bakanlığı, ilgili birimleri aracılığıyla, saha çalışanlarının eğitimi üzerine, her yıl akademik takvim içerisinde yer verecekleri özel bir çalışma alanı, zenginleştirilmiş bir program içeriği oluşturabilir. Bununla ilgili yapılacaklara ilgili mevzuatlarda da yer verilerek sonraki kuşakların bu konu üzerine alacakları hizmet içi eğitimlerin sürekliliği sağlanmış olabilir.
- Boşanma sonrasında tek ebeveyn ile yetişen çocukların karşılaşabileceği davranışsal ve ruhsal problemler düşünüldüğünde, dezavantajlı ebeveynlere yönelik "Çocuk Resimlerini Yorumlama" üzerine spesifik eğitimler verilebilir. Elde edilecek bulgular neticesinde dezavantajlı ailelerin çocuklarına yönelik yapılandırılmış programlar düzenlenebilir.
- Hem okul öncesi öğretmenlerinin, hem de çocuklarla doğrudan temas halinde olan diğer branştaki öğretmenlerin 'Çocuk Resimlerini Yorumlama ya da Anlamlandırma' konularında ki farkındalık düzeyleri ve bu bağlamda araştırılacak bağımsız değişkenler incelenerek araştırmaya farklı bakış açıları kazandırılabilir ve zenginlik katılabilir.

- Okul öncesi eğitime devam eden çocukların kardeş algılarının resimler aracılığıyla incelendiği nitel, nicel ya da karma araştırmalar yapılarak kapsamlı sonuçlara ulaşılabilir. Genel olarak çocuk resimleri üzerine yapılacak araştırmalar çoğaltılabilir.

Kaynakça

- Atasoy, S. (2002). *Engelli (Otistik) kardeşe sahip olan bireylerin kardeş ilişkilerinin incelenmesi*. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Cicirelli, V.G. (1991). Sibling relationships in adulthood. *Marriage & Family Review*, 16(3-4), 291-310.
- Civek, İ. & Çakmak, Ö. Ç. (2019). Okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 48-71 aylık çocukların okul algılarının çizimler aracılığıyla incelenmesi. *Ibad Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(5), 70-88.
- Creswell, W.J. (2017). *Karma yöntem araştırmalarına giriş (1. baskı)*. (M. Sözbilir, Çev.) Ankara: Pegem Akademi.
- Çankırılı, A. (2018). *Çocuk resimlerinin dili*. İstanbul: Uğurböceği Yayınları.
- Fazlıoğlu, Y. (2012). *Erken çocukluk ve eğitimi*. Edirne: Paradigma Kitapevi Yayınları.
- Girli, A. (1995). *Normal zekalı kardeşlerin zihinsel engelli kardeşe yönelik kabul düzeylerinin belirlenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Goel, M., ve Aggarwal, P. (2012). A Comparative study of self confidence of single child and child with sibling. *International Journal of Research in Social Sciences*, 2(3), 89-98.
- Goetting, A. (1986). The developmental tasksof siblingships over the life cycle. *Journal of Marriage and Family*, 48(4), 703-714.
- Göktaş, T. N. (2010). *Anne baba tutumlarının ve çocukların davranışsal özelliklerinin sihirli aile çizim testi ile incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kapucu, S.T. (2019). *Okul öncesi öğretmenlerin mesleki doyumları ile çocuk sevgisi düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kılıçaslan, A. (2001). *Aile fonksiyonlarının ve algılanan farklılaşmış anne-baba yaklaşımının kardeş ilişkileri üzerindeki etkisi*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Knauth, D. G. (2000). Predictors of parental sense of competence for the couple during the transition to parenthood. *Research in Nursing & Health*, 496-509.
- Koç, N. C. (2015). *Okul öncesi dönem adaptasyon sürecinde ayrılık anksiyetesi bozukluğu geliştirmiş 48-66 aylık çocuklarda ebeveyn tutumlarının etkisi*. Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Küçükahmet, P. (2011). *Öğretim ilke ve yöntemleri*. Ankara: Nobel Akademik.
- Lyubomirsky, S., Della, P., & D.Matthew. (2010). Boosting happiness, buttressing resilience: Results from cognitive and behavioral interventions. *Handbook of adult resilience*, 450-464.
- Marvin K. ve Laura L. (1982). Children draw and tell, an introduction to the projective uses of children's human figure drawings. New York: *Brunner & Routledge*.
- Metin, Ö., ve Üstün, E. (2010). Reflection of sibling relationships into the kinetic family drawings during the preschool period. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 2 (2), 2440-2447.
- Santrock, J. W. (2011). *Yaşam boyu gelişim psikolojisi*. İstanbul: Nobel Akademik.
- Skybo, T., Wenger, N. R., & Su, Y. H. (2007). Human figure drawings as a measure of children's emotional status: Critical review for practice. *National Library of Medicine*, 15-28.
- Şansal, S. (2014). *Çocukların çizdiği hayvan resimlerinden aile ilişkilerinin incelenmesi*. Hacettepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim, Ankara.
- Tezcan, P. (2012). *Eğitim sosyolojisi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Turaşlı, K. (2008). *Okul öncesi eğitimin tanımı, kapsamı ve önemi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Üstündağ, A. (2020). Çocukların insan figürü çizimlerinin karşılaştırılması. *Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi*, 11(21), 62-78.
- Wesson, M., & Somonu, K. (2001). Drawing and showing: Helping children to report emotionally laden events. *Applied Cognitive Psychology*, 301-320.
- Yaka, Ş., Yalçın, D., & Denizli, E. (2014). Okul öncesi eğitimde verilecek öncelikli değerlere ilişkin veli görüşleri. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 12(28), 169-192.
- Yavuzer, H. (2011). *Resimleriyle çocuk*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (2012). *Çocuk psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

-
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, G. B. (2005). Farklı engel grubundan engelli kardeşe sahip çocukların kardeş ilişkileri ile kardeşlerini kabullenmeleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri* 8(3), 751-779.
- Yukay, M. Y., Canel, A. N., Mutlu, N., Yılmaz, S., & Çap, E. (2015). Okul öncesi çağıdaki çocukların 'iyi' ve 'kötü' kavram algılarının resim analizi yöntemiyle incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 13(29), 271-303.

Extended Abstract

Introduction

Preschool education, which is the first and most important step of education, and it is the first formal educational institution that the child encounters after his family (Civek and Çakmak, 2019). Supporting these areas of development from a pedagogical point of view by following the language, personal-social, motor and mental development areas of the child; it is an educational process that improves the life competence levels of children and prepares them for primary school by giving them the gains and indicators that every child needs in a timely manner.

The first social environment in which the person is located is the family, and the family environment is the first place where the person shapes their perception of the environment (Lyubomirsky, Della and Matthew, 2010). All the things are learned from family members maintains the importance of solid foundations and safe relationships laid in the first years of life throughout life. Due to this situation, the family has a very important place in human life as it is the smallest unit of society. In addition to the relationship he/she has with his parents, the relationship he/she has with his/her siblings is also very important. Sibling relationships are a long-term relationship that begins with childbirth and continues until the end of life. Experiences shared with siblings enrich one's life, contribute to personality development, support the field of social development. Sibling relationships are of great importance in child development as they affect their lives in later years (Yukay, Caner, Mutlu, Yılmaz ve Çap, 2015).

Children's sibling relationships are influenced by the factors such as temperament, age, gender and birth order. However, children's drawings can be used from time to time to make sense of their relationships with their siblings. Children's drawings allow us to understand a lot about them. Some of these are; their emotional state, the environment in which they live, the important people in their lives and what personal characteristics they have. One of the most important tools that allows children's imagination to be reflected outward is painting. Painting allows children to express their feelings unfiltered. Children paint to explore their inner world and turn the facts in their minds into symbolic structures (Fazlıoğlu, 2012).

Method

In the study, which was carried out to examine the drawings of children attending the preschool education institution regarding the concept of siblings, the mixed method using quantitative and qualitative research approaches was determined as a design of research. In the study, quantitative data obtained from children were transformed into findings by using various statistics and qualitative data were analyzed by using content analysis. The study group consisted of 81 children between the months of 54-72 months who continued their education in an independent private education institution in the Beylikdüzü, district of İstanbul province in the 2019-2020 academic year. Direct excerpts from the children's sister/brother pictures are given to ensure the validity of the coding obtained from qualitative data.

Result

In this study, the perceptions of siblings of children between 54-72 months who continued preschool education were examined through the pictures drawn by the children and the findings were revealed in detail. During the research, it was observed that the feelings, thoughts and dreams that exist in the inner worlds of children but which they have difficulty carrying to the level of consciousness are reflected through pictures and the guidelines given are carefully considered in this context. As a result of the findings from the study, it was observed that children between the ages of 4.5 and 6 had more emotions in their pictures of 'siblings'. In this case, when the pictures made by children are taken into consideration;

- When the figures used by the children in the drawing of the sibling picture were examined, it was observed that the children featured the most 'human' figures.
- When it was examined who was the brother of the brother figure the children drew, they stated that they were their 'own brothers'.

- When the behaviors of the sibling figures drawn by the children were examined, it was found that the siblings behaved the most in 'playing games'.
- When the feelings of the children about their siblings in the sibling figure they drew were examined, it was observed that the feeling of 'beauty' stood out the most.
- When the pictures of the children were examined, it was seen that the activity they wanted to do the most with their siblings was 'playing games'.
- When the time it was examined to complete the siblings' picture, it was determined that the average was 6.20 minutes. When it was examined whether the time it took for children to draw a sibling picture differed by gender, it was determined that the girls drew sibling pictures for a longer period of time. Children with siblings draw pictures of siblings in a shorter time.
- It is determined that the girls who participated in the study drew more figures than boys. Children with siblings draw more figures in their sister paintings
- When the figures used by the children in the drawing of the sister picture are examined, the girls and the children with siblings indicate more figures when describing the picture they draw.
- When examined who was the brother of the children in the study, 62 stated that it was their brother/sister.
- In this study, where children's perceptions of siblings are examined through pictures, 'sun', 'mother', 'father' and 'baby' are among the top four most preferred figures, respectively. In this respect, the figures belonging to the nuclear family are intense in the imagination created by the child while drawing.

These results have also shown that children's pictures are one of the important tools for understanding the inner world of the child. Children's pictures not only provide data to parents and preschool teachers, but also provide a variety of information to each professional group interacting with the child. Undoubtedly, the trainings that field workers will receive on interpreting children's pictures are important for the development of personal awareness. However, efforts to raise awareness will be transformed into a central education policy without being left to the initiative of preschool teachers, achieving the desired positive results when planned throughout the country.

Discussion and Conclusion

Children who express themselves verbally and whose writing language has not yet developed can express their feelings, thoughts and dreams with the pictures they draw. In particular, one of the paths to a child's emotional world is the pictures they draw. It is very important that the pictures that children draw are interpretable because children's pictures are a tool for children to express their feelings and thoughts. Children can express themselves enjoyably through pictures that are easier than words (Skybo, Wenger and Su, 2007). Therefore, more detailed information and details about children's inner feelings, thoughts, developmental processes and developmental characteristics can be obtained with the pictures they draw (Wesson and Somonu, 2001).

When the figures used by the children in the drawing of the sibling picture were examined, it was observed that the children featured the most 'human' figures than the other figures. Üstündağ (2020) compared human figure drawings of 36 children between the ages of 5 and 6. According to the research, it is reflected in the pictures that children are much more productive, creative and enjoyable when left to their natural structure. It was determined that the studies carried out by giving an opposite example model caused them to be limited. In our study, children were left to their natural structures and their drawings were not interfered with.

When siblings' relationships are examined through pictures, Goel and Aggarwal (2012)'s research with 40 children, one child and 40 with siblings, is important. In this study, it was observed that sibling relationships involve many activities from fighting to learning and sharing. Furthermore, the findings suggest that as the age gap between siblings decreases, the positive relationship increases and the positive structure of this relationship affects school success. In our study, the behaviors of the sibling figures drawn by the children were examined and it was found that the siblings behaved the most in 'playing games'.